

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΤ. ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ
ΝΑΟΥΣΑ 1892-1906

Των π. Αθανασίου Νίκου
 Αλέξανδρου Οικονόμου
 Πέτρου Στοϊδη

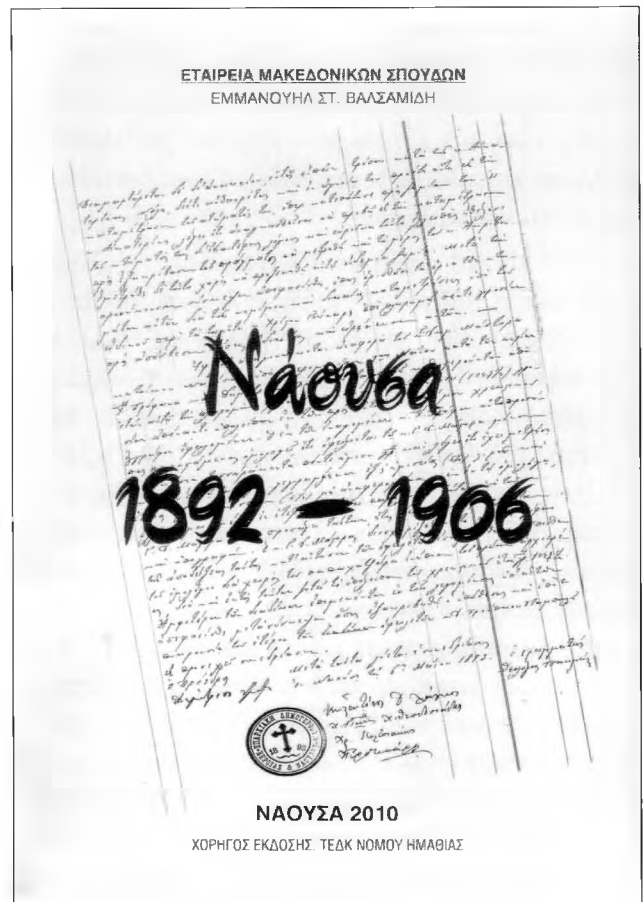

Ο συγγραφέας κ. Ε. Βαλασαμίδης

Η έκδοση ενός νέου βιβλίου αποτελεί από μόνη της ένα σημαντικό γεγονός, ένα «παράθυρο στον κόσμο της γνώσης». Όταν μάλιστα η συγγραφή προέρχεται από τα σπλάχνα της χειμαζόμενης εργασιακά και όχι μόνο πόλης μας,

ζεταί ως ένα διαρκές παρόν από τους νεότερους. Όταν ταυτόχρονα οι ιστορικές αυτές στιγμές αποτελούν ένα κομμάτι της σύγχρονης ζωής μας τότε δημιουργούν μια επιπλέον υποχρέωση. Να τις γνωρίσουμε στις πτυχές τους και να τις αξιοποιήσουμε σε καιρούς ιδιαίτερα δύσκολους για τον τόπο, συμβάλλοντας ο καθένας με τον τρόπο του στη διάσωση της συλλογικής μνήμης και στη διαμόρφωση ιστορικής αυτοσυνειδησίας μακριά από κραυγές και στείρα συνθηματολογία.

αποκαλύπτοντας πτυχές της ιστορίας και του πολιτισμού της, τότε αποκτά και άλλες διαστάσεις. Θα έλεγε κανείς πως η συνεχής, τα τελευταία χρόνια, έκδοση βιβλίων που αναφέρονται στις διάφορες πτυχές της πλούσιας ιστορίας της πόλης μας, ανανεώνει τις ρίζες της, σφυρηλατεί τους δεσμούς με το παρελθόν, γαλουχώντας το μέλλον του λαού της. Ίσως αυτό να είναι η αντίστασή μας. Η αντίσταση μιας πόλης που φθίνει οικονομικά και έχει το κουράγιο να δημιουργεί πνευματικά, κοιτώντας κριτικά στο παρελθόν της και ατενίζοντας με αισιόδοξη(;) διάθεση το μέλλον της.

«Το Έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί εθνικόν ό,τι είναι αληθές» διακήρυττε ο εθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός. Η ιστορία ενός έθνους, το lux veritatis (φως της αλήθειας), κατά τον Κικέρωνα, αποτελεί κληρονομιά και πρέπει να αντιμετωπί-

Με γνώμονα αυτές τις γενικές αρχές και με βαθιά συνείδηση των προκλήσεων που ορθώνονται μπροστά μας, ο ακούραστος ερευνητής της τοπικής μας ιστορίας κ. Μανόλης Βαλσαμίδης αποκαλύπτει το αποτέλεσμα του πολύχρονου και πολύμοχθου αλλά συναρπαστικού ταξιδιού στον πλούτο των Κωδίκων, κυρίως «της Ορθοδόξου Ελληνικής Κοινότητας Ναούσης», για την κρίσιμη δεκαπενταετία της Νάουσας στα χρόνια της ύστερης τουρκοκρατίας (1892-1906).

«Δεν καταγράφονται τα πάντα», σημειώνει ο συγγραφέας. «Οι πληροφορίες που συνελέγησαν, είχαν ως στόχο την κατανόηση των γεγονότων, κατανόηση που λειτουργεί ως προστατευτικό δίχτυ για τον συγγραφέα και ως περιρρέουσα ατμόσφαιρα – πλαίσιο για ασκήσεις προβληματισμού του αναγνώστη και την όξυνση της ιστορικής κρίσης».

Στον πρώτο τόμο του έργου (θα ακολουθήσουν άλλοι δύο τόμοι για τις επόμενες δεκαετίες) «εκτίθενται οι εξελίξεις στη ζωή της Νάουσας δύο περιόδων, της Αρχιερατείας του Κοσμά Ευμορφόπουλου του Μαδυτινού και του εκ Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιου Ισαακίδου. Οι δράσεις της Κοινότητας καλύπτουν την κρίσιμη 15ετία 1892 – 1906». Ο συγγραφέας αναφέρεται στο γεγονός της διάσωσης του πρωτογενούς υλικού: «Αρά Λάκη, παιδί μου, βλέπω χειρόγραφα βιβλία που μπορεί να σε ενδιαφέρουν. Τι να κάνω;» - «Παπα-Αναστάση, έρχομαι». Κάποιος έδωσε στον παπα-Αναστάση Σαράτση την εντολή να κάψει από την παλιά Μητρόπολη έπιπλα και παλιά κατεστραμμένα βιβλία. Με το τηλεφώνημα σώθηκαν τα βιβλία μέσα από τη φωτιά! Και χάρη στον παπα-Αναστάση η ασυνεχής ιστορία της Νά-

Οι Α. Οικονόμου, Π. Στοϊδης, και π. Α. Νίκου παρουσιάζουν το βιβλίο στο δημοτικό θέατρο Νάουσας

ουσας καλύπτει τα κενά της.»

Τον τόμο προλογίζει ο αντιπρόεδρος του Δ.Σ. της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, που είχε την ευθύνη της έκδοσης, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. κ. Αθανάσιος Καραθανάσης, ενώ χαιρετίζει ο πρόεδρος της χορηγού ΤΕΔΚ Ημαθίας κ. Κων/νος Καρέλης, Δήμαρχος Μελίκης, ο οποίος σημειώνει ότι «η εργασία του Εμμανουήλ Βαλσαμίδη, για την Κοινοτική Αυτοδιοίκηση της Νάουσας στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, αποτελεί πολύτιμο οδηγό για την Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση του 21ου αιώνα».

Το βιβλίο εκτείνεται σε 459 σελίδες, διαρθρωμένο σε δύο κύρια μέρη. Στο **Α΄ Μέρος, Περίοδος ΚΟΣΜΑ 1892 – 1895**, προτάσσεται η *Εισαγωγή* του συγγραφέα και ακολουθούν 21 κεφάλαια. Το **Β΄ Μέρος, Περίοδος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ 1895 – 1906** εκτείνεται σε 36 κεφάλαια και κλείνει με τον *Επίλογο* του συγγραφέα. Ακολουθούν δύο μικρότερα μέρη, το **Γ΄** με τους πίνακες – ξεχωρίζει ο ενιαίος πίνακας των «στεφάνων» και τέλος το **Δ΄ Μέρος**, όπου ο συγγραφέας παραθέτει την πλουσιότετη βιβλιογραφία του.

Ο Μητροπολίτης Κοσμάς
(Ευμορφόπουλος)

ΜΕΡΟΣ Α΄. ΠΕ- ΡΙΟΔΟΣ ΚΟΣΜΑ **1892 – 1895**

Η Κοινότητα αποτελούσε ουσιαστικό στοιχείο στην οργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που από εισπρακτικός εκπρόσωπος της δημοσιονομικής πολιτικής του κατακτητή εξελίχθη-

κε, μέσα στους αιώνες της δουλείας, σε κοινωνικό θεσμό συντήρησης και ανάπτυξης του σκλαβωμένου νεοελληνισμού. Αυτού του θεσμού που εδραϊώνεται στη Νάουσα την εποχή αυτή ο συγγραφέας αποκαλύπτει στα βασικά του χαρακτηριστικά, διαγράφοντας το ιστορικό του περίγραμμα στην Εισαγωγή του βιβλίου. «*Η Ελληνική Κοινότητα Ναούσης πρωτοπορεί. Όπως καταγράφεται στην ανά χείρας εργασία*», σημειώνει ο κ. Βαλσαμίδης «*η Νάουσα εκ των πρώτων πόλεων στη Μακεδονία αποκτά Κανονισμό και οργανώνεται από τη βάση μέχρι την κορυφή δημοκρατικά... Βάση του συστήματος είναι η ενορία... Όργανα της Κοινότητας είναι η Αντιπροσωπεία, η Δημογεροντία, η Εφορία των Σχολών και η Εκκλησιαστική επιτροπή. Όλα τα παραπάνω σώματα, «σωματεία», προεδρεύονται από τον Μητροπολίτη της επαρχίας και τελούν υπό τη σκέπη του Οικουμενικού Πατριαρχείου...»», σε μια πόλη που «*εμπλέκονται την περίοδο αυτή έξι πηγές εξουσίας*».*

Στην κυρίως αφήγηση του βιβλίου ο συγγραφέας αναφέρεται στην προσωπικότητα του νέου μητροπολίτη Βεροίας και Ναούσης από τον Απρίλιο του 1892, σε ηλικία 33 ετών, Κοσμά Ευμορφόπουλου από τη Μάδυτο της Θράκης. Ο Κοσμάς διακρίθηκε για τα ποιμαντορικά και διοικητικά του προσόντα, τη μουσική του παιδεία και την καλλιφωνία του, με την οποία καταγοήτευσε τους φιλόμους Ναουσαίους.

Ο Κανονισμός της Κοινότητας του 1892 περιλαμβάνει 30 άρθρα και σ' αυτά περιγράφονται η

δομή και η περιουσία της Κοινότητας, οι δικαιούμενοι να εκλέγουν και να εκλέγονται, η δικαιοδοσία και τα καθήκοντα της εκκλησιαστικής επιτροπής, οι οικονομικοί πόροι των εκκλησιών και η εφορεία των σχολείων. Σύμφωνα με τον Κανονισμό, τα διοικητικά όργανα της «Ορθόδοξου Ελληνικής Κοινότητας Ναούσης» είναι τα εξής:

-Η Επαρχιακή Δημογεροντία

-Η Επαρχιακή Συνέλευση (επαρχίας Βεροίας και Ναούσης)

-Η Γενική Συνέλευση των πολιτών Ναούσης

-Τα Εκλογικά τμήματα-Ενορίες

-Η Αντιπροσωπεία Το κεντρικό όργανο της εξουσίας της κοινότητας.

-Η Δημογεροντία

-Η Εφορεία των Σχολών

-Η Εκκλησιαστική Επιτροπή

Όπως σημειώνει ο μελετητής, ο Κανονισμός αποτελεί μοχλό ανάπτυξης και πλαίσιο ευταξίας. Είναι μάλιστα χαρακτηριστική η εμμονή του Μητροπολίτη Κοσμά, που προΐσταται στις πιο σοβαρές συνεδριάσεις της Αντιπροσωπείας, στην πιστή εφαρμογή του.. Είναι η περίοδος της σύγκρουσης των μερίδων Περδικάρη και Λόγγου, η μετάβαση από τον Κοτζαμπασηδισμό στον Τσορμπατζηδισμό.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι πίνακες που συνέταξε ο μελετητής με τα ονόματα των αντιπροσώπων που εναλλάχθηκαν στην περίοδο αυτή, από τους οποίους προκύπτει ότι από τους συνολικά 33 άνδρες οι 19 ανήκουν στους πλουσιότερους της πόλης, 11 στους λιγότερο πλουσιότερους και 3 μόνο από τη μέση τάξη, από τις ενορίες του Αγ. Γεωργίου ο ένας και της Παναγίας οι άλλοι δύο.

Αναφέρονται τα σχολεία της Νάουσας οι πόροι και ο τρόπος λειτουργίας τους (Νηπιαγωγεία, Σχολεία Αρρένων, Παρθενγωγείο, Ελληνική Σχολή και ακόμη τρεις ανώτερες τάξεις οι ζ', η' και θ' που είναι σε λειτουργία), οι τέσσαρες ενορίες που υφίσταντο τότε (Μεταμορφώσεως, Αγίου Γεωργίου, Αγίου Μηνά και Παναγίας), τα ονόματα των εκλεγέντων επιτρόπων όλων των ενοριών, οι πόροι των εκκλησιών αλλά και το μονοπώλιο κηροπώλησης από τις ενορίες που αποφασίζεται την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, γεγονός που

προκαλεί αντιδράσεις και επώνυμων Ναουσαίων, οι οποίοι αντιδρούν είτε προασπιζόμενοι το ορθό κατά τη γνώμη τους ή άλλοι σκόπιμα, για λόγους γοήτρου ή για να συσπειρώσουν πολιτικά τον λαό γύρω τους. Σχολιάζονται τα προβλήματα στις σχέσεις ενορίας και «κοινού», προβλήματα που προκύπτουν από την πρόσδεση της ενορίας στο άρμα της Κοινότητας. Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, οι γενναίες δωρεές πλουσίων οικογενειών της Νάουσας για το κτίσιμο των ναών, τους κάνουν να συμπεριφέρονται με έπαρση και να θεωρούν τους ναούς κτήμα τους!

Ο συγγραφέας καταγράφει με αναλυτικούς πίνακες κατά ενορία την κοινωνική διαστρωμάτωση της Νάουσας το 1892 με συνολικά 800 χριστιανικές οικογένειες και διαπιστώνει πως «στους πίνακες δεν αναφέρονται οικογένειες Α' τάξεως, αν και υπάρχουν πλέον εργοστάσια και εργοστασιάρχες. Η άρνηση των πλουσίων να συνεισφέρουν εκείνα που τους αναλογούν για τη χορηγία φανερώνει διάθεση αμφισβήτησης της απόλυτης εξουσίας του οικείου Μητροπολίτη». Μερικές χαρακτηριστικές λεπτομέρειες: «Η ολιγαριθμότερη ενορία είναι του Αγίου Μηνά (21,75%), η οποία όμως έχει το μεγαλύτερο ποσοστό πλουσίων και ευκατάστατων οικογενειών (44,95%). Το γενικό ποσοστό των εύπορων πολιτών της πόλης είναι 13,58 %. Η ενασχόληση όμως μιας μερίδας πλουσίων με τη βιομηχανία εισάγει νέες δυναμικές ανάπτυξης, αλλά και κοινωνικών αναταραχών, δυστυχώς όχι ολιγοχρόνιων».

Αναφερόμενος στη ιστορία των εξωκοινοτικών θεσμών, ο συγγραφέας ερευνητής παρατηρεί πως είναι βέβαιο ότι «η Κοινότητα αγνοεί τον τίτλο και την αρχή του Δημάρχου. Είναι διοικητικό αξίωμα της αντίπερα όχθης, της κυβέρνησης... Πουθενά, ποτέ στα αρχεία δεν είδα», σημειώνει ο κ. Βαλσαμίδης, «να συνοδεύεται το όνομα ή η υπογραφή του εν ενεργεία Δημάρχου με τον τίτλο του Δημάρχου...» Και καταλήγει: «Η εξουσία όμως, την οποία διεκδικούν, θεσμικά έχει εκχωρηθεί από τον Σουλτάνο στην Εκκλησία και στις Ελληνικές Ορθόδοξες Κοινότητες, και εκεί οι ταγοί της Εκκλησίας προασπίζονται κατά το πλείστον με επιτυχία τους Κοινοτικούς θεσμούς κατά πάσης αυθαιρεσίας». Δηλωτικό της ιδιαίτερης βαρύτητας που αποδίδει ο συγγραφέας στο ρόλο των δημάρχων είναι η παράθεση σχολίων από σχετική

εργασία του Τάκη Μπαίτση: «όλοι οι πιο πάνω Δήμαρχοι μπορούν να πάρουν τον χαρακτηρισμό του τυπικού και υπηρεσιακού άρχοντα, γιατί αυτό που περισσότερο από όλα πρόσεξαν ήταν τα προσωπικά τους συμφέροντα και όχι τα δημοτικά».

Η τελευταία αναφορά του συγγραφέως στην περίοδο του Μητροπολίτη Κοσμά είναι σχετική με το συγγραφικό έργο του Κοσμά που είναι έργο μουσικολογικό. Πρόκειται για τον «Ποιμενικό Αυλό» που εκδόθηκε το 1897 από το εν Αθήναις τυπογραφείο Σπυρίδωνος Κουσουλίνου, όταν ο Κοσμάς ήταν Μητροπολίτης Πελαγονίας με έδρα το Μοναστήρι (Μπιτώλια) και το οποίο το χρησίμευσε ως βασικό βιβλίο διδασκαλίας της πατρώας μουσικής για πολλά χρόνια από πολλούς δασκάλους. Το σχόλιο του συγγραφέα για την περίοδο του Κοσμά παρατίθεται αυτούσιο: «Η αρχιερατεία του Μητροπολίτη Κοσμά έδωσε το μέτρο της τάξης, της νομιμότητας, της αγάπης και της προσφοράς στον τόπο. Ο ίδιος ο Μητροπολίτης, πιστός στις αρχές του δικαίου, ήταν υπόδειγμα δραστήριου ποιμενάρχη. Οι επικεφαλής της πόλης δεν τον συνέδραμαν. Στάθηκαν ανταγωνιστικά απέναντί του. Άξιζαν καλύτερης τύχης και ο Μητροπολίτης Κοσμάς και η πόλη της Νάουσας».

ΜΕΡΟΣ Β' - Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ 1895-1906

Το Β' μέρος του έργου αφορά στα Κοινοτικά πράγματα στη Νάουσα κατά την περίοδο της αρχιερατείας του Μητροπολίτη Κωνσταντίου, ο οποίος διαδέχθηκε τον Κοσμά στο θρόνο της Μητροπόλης Βεροίας & Ναούσης (1895-1906). Μετά την παράθεση ενός

Ο Μητροπολίτης Κωνσταντίος (Ισαακίδης)

σύντομου βιογραφικού του νέου Μητροπολίτη, ο κ. Βαλσαμίδης σημειώνει επιγραμματικά τα γεγονότα που σημάδεψαν τη θητεία του στην περιοχή μας (πυρπόληση και ανοικοδόμηση του Αγ. Αντωνίου Βέροιας, αντιμετώπιση της δράσης των σχισματικών Βουλγάρων στον κάμπο και των Ρουμανιζόντων στη Βέροια και το Βέρμιο, η μέριμνα για τη μισθοδοσία δασκάλων σε επτά βουλγαρόγλωσσα χωριά, η κατάληψη της «Εξω Παναγιάς» από τους Ρουμούνους, το χτίσιμο Κοινοτικού σχολείου στη Βέροια, η απέλπιδα και αποτυχημένη προσπάθεια συμφιλίωσης των αντιμαχόμενων μερίδων στη Νάουσα, η προσπάθεια για την ανέγερση Μητροπολιτικού οικημάτων στη Νάουσα, ο διορισμός ιεροκήρυκα στη Νάουσα και η αποκατάσταση αποσχηματισθέντων σχισματικών χωρίς τη γνώμη του Πατριαρχείου).

Από την αρχή ο Κωνστάντιος προσπάθησε να συμβιβάσει τις ενδοκοινοτικές διαμάχες στη Νάουσα, μεταξύ των δύο ισχυρών παρατάξεων, των πλουσίων Τζορμπατζήδων και των φτωχών του «Πούπουλου», την ηγετική ομάδα των οποίων όμως ήταν ο πλούσιος Κων/νος Χ' Μαλούσης, ο γιατρός Θεοδόσιος Χ' Δημητρίου και ο δάσκαλος Σταύρος Χωνός.

Ιδιαίτερα ασχολείται ο ερευνητής και προσπαθεί να «φωτίσει» την κατάσταση στα σχολεία της πόλης στο τέλος του 19^{ου} αι. (1896-1897), περίοδο κατά την οποία τα σχολεία κόντεψαν να μη λειτουργήσουν καθόλου, και στην πραγματικότητα υπολειτούργησαν, λόγω των δύσκολων συνθηκών που είχαν δημιουργηθεί εξ αιτίας της αντιπαλότητας των Τζορμπατζήδων με την ανερχόμενη μερίδα των Ποπολάρων, αλλά και με τον

ίδιο τον μητροπολίτη, όπως για παράδειγμα με θέμα που είχε να κάνει με το επί των προικών δικαίωμα των σχολείων και μάλιστα αυτών που έρχονταν στη Νάουσα από άλλες κοινότητες, για το οποίο ο μητροπολίτης είχε διαφορετική άποψη από τους ναουσαίους προκρίτους. Η αντιπαράθεση αυτή έφτασε μέχρι του σημείου η Αντιπροσωπεία να ζητήσει από το Πατριαρχείο την παύση του Μητροπολίτη Κωνστάντιου το Μάιο του 1898!

Ποικίλες περιπτώσεις συμβάντων στο γίγνεσθαι της Νάουσας παρουσιάζονται στο βιβλίο, μεταξύ των οποίων τα αποτελέσματα των εκλογών για τα μέλη της Κοινοτικής Αντιπροσωπείας στους τέσσερες ενοριακούς ναούς της πόλης. «Φτάνουν πλέον, προς Θεού, οι συνεχείς διαπληκτισμοί, οι ακατάπαυστες αντεγκλήσεις, η φθοροποιός εμπάθεια και η επί τόσα χρόνια διαρκής διχόνοια. Δώστε το παράδειγμα της αλλαγής...», λέει ο Κωνστάντιος, σε σχετική του παραινετική επιστολή μετά τις εκλογές

Ανάμεσα στα σημαντικότερα γεγονότα αυτής της περιόδου, όπως καταγράφονται στους Κώδικες της Αντιπροσωπείας, περιλαμβάνεται η από-

Την παρουσίαση παρακολούθησαν μεταξύ των άλλων οι καθηγητές Α. Καραθανάσης και Ι. Κογκούλης, Κοσμήτορας Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ, ο Μητροπολίτης Βεροίας & Ναούσης κ. Παντελεήμων, ο Νομάρχης Ημαθίας κ. Καραπαναγιωτίδης, ο Πρόεδρος της ΤΕΔΚ κ. Καρέλης, δήμαρχος Μελίκης, ο δημοτ. σύμβουλος κ. Ευθυμιάδης κλπ

φαση των Οσλιανιτών κατοίκων της Νάουσας να ανεγείρουν με δικές τους δαπάνες νηπιαγωγείο (πρόκειται για τον σημερινό α΄ όροφο του 4^{ου} Δημοτικού σχολείου, του οποίου ο β΄ όροφος κατασκευάστηκε αργότερα με δαπάνη του βιομηχάνου Σεφερτζή (εξ ου και «Σεφερτζειο»), τη διαπίστωση της αύξησης του αριθμού των μαθητών, τον έλεγχο της συμπεριφοράς εκτός σχολείου κάποιων διδασκάλων (δημόσια χαρτοπαιξία), τον διακανονισμό της μισθοδοσίας των δασκάλων αλλά και την επιχορήγηση του μητροπολίτη, η οποία συγκεντρώνεται με βάση καθαρά «ταξικά» κριτήρια, ανάλογα δηλαδή με την προκαθορισμένη εισφορά ανά «τάξη» του καθενός από όσους παντρεύονταν την κάθε χρονιά σε κάθε ενορία.

Δεν λείπουν οι αναφορές στον Μακεδονικό αγώνα την περίοδο αυτή όπως καταγράφονται μέσω των επιστολών Κατεχάκη και άλλων προς το εθνικό κέντρο. Στην αρνητική παρουσίαση των προκρίτων της πόλης από τον Κατεχάκη ο ερευνητής αντιπαραθέτει την πιο διπλωματική και σε κάποιες περιπτώσεις φιλική αντιμετώπισή τους από το προξενείο Θεσσαλονίκης. Οι ναουσαίοι προύχοντες ήταν επιχειρηματίες δεινοί, βιομήχανοι, εκμεταλλευτές του δάσους αλλά και μεγάλων περιοχών του κάμπου, όπου συναντάμε άλλη εκτίμηση των πραγμάτων και ανάλογο σεβασμό (παράδειγμα Λόγγου).

Δεν λείπουν επίσης οι αναφορές στη βιομηχανική ανάπτυξη της Νάουσας στα χρόνια της τουρκοκρατίας και σε άλλες εικόνες από τη ζωή στη Νάουσα («χαρές»), όταν καταγράφονται 177 νέα νοικοκυριά που παίρνουν τη σκυτάλη της προκοπής της πόλης στα χέρια τους. Ο συγγραφέας παραθέτει κατάλογο καταγραφής των γάμων και εκτίμησης προικών, όπου «*οι σημερινοί Ναουσαίοι που έχουν ρίζες πλέον του αιώνα στον τόπο, θα βρουν τις γιαγιάδες και τους παππούδες τους*».

Στο τελευταίο κεφάλαιο του πονήματός του ο κ. Βαλσαμίδης είναι ιδιαίτερα καυστικός για τη μετάθεση του Κωνσταντίου, άδοξο τέλος της θητείας του. «*Η διοίκηση είναι τέχνη και πολύ δύσκολη μάλιστα, όταν ασκείται σε δύσκολους ανθρώπους. Και οι Ναουσαίοι είναι δύσκολοι. Παρά ταύτα, έδωσαν στον Κωνσταντίο τα όσα μετά από*

συνεχείς εκπτώσεις συμφώνησαν. Οι Βεροιείς, όχι. Ακολούθησε Πατριαρχική επιστολή που προέτρεπε τους Βεροιείς να αποδώσουν τα οφειλόμενα στον ιεράρχη που πλέον δεν είχε κανέναν απολύτως πόρο ζωής».

Η μεγαλύτερη προσφορά, της νέας προσπάθειας του Μανόλη Βαλσαμίδα αποκαλύπτεται με τη φράση στον Επίλογο: «*Είναι ωραίος ο τόπος μας, εξαιρετικά εργατικοί, αγαπητοί και άξιοι κάθε σεβασμού οι άνθρωποί του. Η αγάπη τους και η αγάπη μου γι' αυτούς και τον τόπο ελάφρυναν το επίπονο έργο μου... Βάλαμε ένα καλό θεμέλιο για την παραπέρα οικοδόμηση της Ιστορίας της Παιδείας, την ιστορία της Νάουσας... ή, αν θέλετε, ανοίγοντας νέους ορίζοντες στους εξειδικευμένους ερευνητές για περαιτέρω έρευνα και ανοίγοντας ορίζοντες για διορθωτικά βήματα στην πορεία του τόπου*».

Αντί επιλόγου

Η συνομιλία με το παρελθόν σε μια εποχή τεχνολογικού θριάμβου φαντάζει συχνά σαν νοσηρή φαντασία κάποιων ρομαντικών, προορισμένη να βάλει φραγμούς στην εξέλιξη και να σφραγίσει τις πόρτες του μέλλοντος. Ωστόσο, όσοι πραγματικά εργάζονται για την πρόοδο και την ευημερία αυτού του τόπου, γνωρίζουν καλά πως η ιστορική συνείδηση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο σε κάθε μας προσπάθεια να οικοδομήσουμε κάτι νέο και είναι εγχειρίδιο πολύτιμο για όλες τις επιστημονικές και πνευματικές μας κατακτήσεις. Αυτή εμπνέει τους αγώνες μας για το σήμερα και το αύριο, μας θωρακίζει με αξίες και ιδανικά και σηματοδοτεί την αποστολή μας στο σύντομο αυτό χρονικό διάστημα που θα ενώσει το παρελθόν με το μέλλον, ενώ στο τέλος από τη δική της έμπειρη ματιά κρίνεται η σπουδαιότητα των έργων μας.

Η πόλη μας έχει ανάγκη από αυτούς τους ανθρώπους, τους «δοσμένους» στο σκοπό τους, ανθρώπους, που όταν τους δοθεί ο χώρος τους, υλοποιούν την αρχιμήδεια ρήση «*και τα γαν κινήσω*».

Νάουσα, 9 Μαΐου 2010